

על העומק, הנפש והפדות

(א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעַמְקִים קְרֵאתִיךָ ה':
 (ב) אֲדַנִּי שְׁמַעָה בְּקוֹלִי תִהְיֶינָה אֲזַנֶּיךָ קְשׁוּבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי:
 (ג) אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמַר יְהוָה אֲדַנִּי מִי יַעֲמֵד:
 (ד) כִּי עִמָּךְ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּגְרָא:
 (ה) קוֹיִתִּי ה' קוֹתָה נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחֵלְתִּי:
 (ו) נַפְשִׁי לֹאֲדַנִּי מִשְׁמָרִים לְבִקְרָה שְׁמָרִים לְבִקְרָה:
 (ז) יַחַל יִשְׂרָאֵל אֵל ה' כִּי עַם ה' הַחֲסֵד וְהַרְבֵּה עֲמוֹ פְּדוֹת:
 (ח) וְהוּא יַפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל עֲוֹנוֹתָיו:

1. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף י עמוד ב

ואמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל, שנאמר: +תהלים ק"ל+ ממעמקים קראתיך ה'. תניא נמי הכי: לא יעמוד אדם לא על גבי כיסא ולא על גבי שרפרף ולא במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל, לפי שאין גבהות לפני המקום, שנאמר ממעמקים קראתיך ה', וכתוב: +תהלים ק"ב+ תפלה לעני כי יעטוף.

2. אבן עזרא תהלים פרק קל – (א) טעם ממעמקים בעבור היות ישראל בגלוי ודלוי וקלוי ושפלו:

3. מצודת דוד תהלים פרק קל – (א) ממעמקים - מתוך עומק הצרות קראתי לך ה':

4. ויקרא רבה (וילנא) פרשה ל

אמר רב אחא כי עמך הסליחה מר"ה הסליחה ממתנת אצלך כל כך למה למען תוורא בשביל ליתן אימתך על בריותיך.

5. רד"ק תהלים פרק קל

(ד) כי עמך הסליחה. פירש אדוני אבי ז"ל, האל יתברך נתן ממשלה לעליונים לעשות חפצו בארץ, אבל הסליחה אינה עמהם, כי אם עמו. למה? שלא יאמרו בני אדם בלבם, אם אנו חוטאים יתפייסו לנו המלאכים וישאו לפשעינו. בא להודיע כי אין בהם הסליחה, למען שְׁיִיָּאֲרוּ בני אדם את האל יתברך, כי עמו הסליחה, ולא עם זולתו. והחכם ראבי"ע פירש, שאם לא תסלח, לא ייראוך החטאים, ויעשו חפצם בכל אַנְתָּ נפשם:

6. מלבי"ם, תהילים ק"ל - גדר הסליחה שמעביר העון כאילו לא היה במציאות כלל לא ימצא רק אצל ה'.

"כי עמך הסליחה" – א"א שיצויר אל בורא ומקיים ברואיו אם לא יהיה סולח לעולם, כמ"ש במדרש שאמר אברהם אבינו ע"ה להקב"ה אם דין אתה מבקש אין עולם ואם עולם אתה מבקש אין דין, וא"כ סיבת הסליחה נמצא עמך, וגם שגדר הסליחה היא שיעביר את העון כאילו לא היה במציאות כלל, וזה לא יוכל האדם לעשות שיעשה מדבר שהיה במציאות כאילו לא היה, וע"כ לא נמצא בשום מקום בתנ"ך סליחה מאדם לאדם רק מה', ועל זה אמר, כי רק עמך הסליחה.

7. בראשית רבה (וילנא) פרשה צח

אמר רבי יצחק הכל בקווי, יסורין בקווי, קדושת השם בקווי, זכות אבות בקווי, תאוותו של עוה"ב בקווי, יסורין, הה"ד (ישעיהו כו) אף אורח משפטיך ה' קוינוך, אלו יסורין, לשמך זו קדושת השם, ולזכרך זו זכות אבות, תאות נפש זו תאוותו של עוה"ב, חנינה בקווי (שם /ישעיהו/ לג) ה' חננו לך קוינו, סליחה בקווי (תהלים קל) כי עמך הסליחה

8. מצודת ציון תהלים פרק קל - שומר הוא ענין תקוה או המתנה כמו ואביו שמר את (בראשית לז)

9. הרש"ר הירש תהלים ק"ל

על החדוה בתוך הצרה, השמחה בתוך האסון, האושר והשקט שיכו לשרור במשכנותיהם של ישראל אף בלילות הגלות האפלים, על כך כבר שרו השירים הקודמים. אולם, עד כה לא הושר שיר על אותו ענין הנוטל אף מן האושר המזהיר ביותר את כוחו. הוא הנוטל מהאסון והצרה את נצחם המייאש, הלא היא הכרת החטא. במזמור זה אם כן יתוארו השבילים במעמקי הנפש היהודית המעלים אותה ממעמקי היאוש של הכרת החטא אלי תקוה. מהמועקה הרוחנית עמוסת רגש האושר אל ההתאושות.

10. שיר השירים רבה (וילנא) פרשה ב

'ממעמקים' - רבנן אמרין כנסת ישראל אמרתהו, אמרה כנסת ישראל אני היא וחביבה אני, שאני נתונה בעמקי גיהנם, וכשיגאלני הקב"ה ממעמקיה, הה"ד (תהלים מ' ג') ויעלני מבור שאון, אני מרטבת מעשים טובים ואומרת לפניו שירה, הה"ד (תהלים מ' ד') ויתן בפי שיר חדש.

11. בבלי סוכה נג, ע"א-ע"ב

אמר אחד החכמים שהיה מסדר האגדה : חמש עשרה (שירי) המעלות כנגד מי אמרם דוד?
ענה לו : כך אמר ר' יוחנן : בשעה שכרה דוד יסודות (לחפירות המקדש) עלו מי התהום ורצו לשטוף את העולם.
אמר דוד חמש מעלות והורידן.
הקשה ר' חסדא – מעלות? יורדות היה צריך להיות?! אלא שכך הסיפור :
...אמר דוד : יש מי שיודע האם מותר לכתוב שם ה' על חרס ולהשליכו לתהום כדי שינוח?
לא היה מי שיאמר לו דבר. אמר דוד : כל מי שיודע לומר ואינו אומר - ייחנק בגרונו.
נשא אחיתופל קל וחומר מדעת עצמו (ואמר) : ומה לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה תורה : שמי שנכתב בקדושה - ימחה על המים, לעשות שלום לכל העולם כולו - על אחת כמה וכמה.
אמר לו (לדוד) : מותר.
כתב שם על חרס והשליכו לתהום.
וירד התהום שש עשרה אלף אמות.
כאשר ראה שירד (התהום) הרבה, אמר : ככל שיהיה מורם יותר, העולם יהיה רטוב יותר.
אמר חמש עשרה מעלות והעלהו (את התהום) חמש עשרה אלף אמות, והעמידו באלף אמות.

שיר המעלות / טניה הדר (חול המועד סוכות, תשמ"ו)

כאן, במרחק הקצר, המואר
שבין מבשרת-ציון לירושלים
שיר המעלות הופך
לזרימה חרישית באפילה

שירת הלויים כריקמה עדינה
קושרת הרים לשרשיהם
עצים לירקותם
שמים לארץ